

FoU-RAPPORT

Bamseskogen på Løkta

Et prosjekt med
barnehagelærerstudenter

Signe Agnete Hansen, Anne-Lise Wie og Yvonne Langfors

Nord universitet
FoU-rapport nr. 50
Nesna 2020

---

www.nord.no

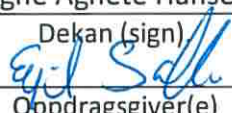
Bamseskogen på Løkta

Et prosjekt med barnehagelærerstudenter

Signe Agnete Hansen, Anne-Lise Wie og Yvonne Langfors

Nord universitet
FoU-rapport nr. 50
ISBN 978-82-7456-817-4
ISSN 2535-2733
Nesna 2020

Tittel: BAMSESKOGEN PÅ LØKTA - Et prosjekt med barnehagelærerstudenter	Offentlig tilgjengelig: Ja	Publikasjonsnr. 50
	ISBN 978-82-7456-817-4	ISSN
	Antall sider og bilag: 24	Dato:
Forfatter(e) / prosjektmedarbeider(e): Signe Agnete Hansen, Anne-Lise Wie og Yvonne Langfors	Prosjektansvarlig (sign). Signe Agnete Hansen	
	Dekan (sign) 	
Prosjekt: Bamseskogen	Oppdragsgiver(e)	
	Oppdragsgivers referanse	
Sammendrag: På en av øyene utenfor Nesna. Løkta, har to besteforeldre skapt en liten skog for teddybjørner. Bamseskogen har vært besøkt av barnebarn, barnehagebarn og andre. Etter noen år ønsket eierne en oppdatering og henvendte seg til barnehagelærerutdanninga på nesna. Tre fagansatte fra barnehagelærerutdanninga på Nesna, universitetslektor Signe Agnete Hansen, universitetslektor Yvonne Langfors og førstelektor Anne-Lise Wie tok med seg studenter til Løkta. Studentene fikk i oppgave å <i>planlegge og utvikle et tablå i Bamseskogen som inviterte ungene til aktivitet og lek.</i>	Emneord: Barnehagelærerutdanning, lekeområde, Bamseskog	
Summary: On one of the islands close to Nesna, Løkta, two grandparents have created a little forest for the lonely teddy bears. The Teddy Bear Forest has been visited by the grandparent's grandchildren, preschools and other children. After a couple of years they wanted an update, and got in contact with the preschool-training programme at Nord University at Nesna. Three lecturers from the preschool-department, assistant professor Signe Agnete Hansen, assistant professor Yvonne Langfors and associate professor Anne Lise Wie, brought their students out to the island, and gave their students the following task: <i>Create an interactive scene in the forest, using old teddy bears.</i>	Keywords: preschool-training programme, Teddy Bear Forest, interactive playground	

BAMSESKOGEN PÅ LØKTA

- **Et prosjekt med barnehagelærerstudenter**

Signe Agnete Hansen, Anne-Lise Wie og Yvonne Langfors, Nord universitet, Nesna

1.1 Innledning

Bamseskogen er en liten skog som ligger i tilknytning til et hus eid av Finn Birger (kalt Fibi) og Åse B. Andersen, på øya Løkta i Nordland. I skogen har eierne satt ut en mengde bamses, som alle kommer fra gjenbruksbutikker, loft og lager, derav navnet Bamseskogen.

Da daværende studieleder ved barnehagelærerutdanningen ved Nord universitet på Nesna, Signe Agnete Hansen, fikk en forespørsel fra Fibi og Åse om å være med å utvikle Bamseskogen, så hun straks muligheten for å ta med både studenter og faglærere i et spennende forskningsprosjekt. Barnehageloven § 2 sier at «Barnehagen skal gi barn muligheter for lek, livsutfoldelse og meningsfulle opplevelser og aktiviteter i trygge og samtidig utfordrende omgivelser» (KD, 2006, s. 5). Når studenter får arbeide med å utvikle lekearenaer i en virkelig kontekst skaffer de seg verdifulle erfaringer de kan ta med seg i sitt framtidige studie- og arbeidsliv. Disse erfaringene vil også kunne være verdifulle for oss

faglærere og studieleder, som er i ferd med å utvikle en ny barnehagelærerutdanning i Nord universitet.

I denne rapporten vil vi presentere hvordan *Prosjekt Bamseskogen* vokste fram, fra faglærere, studenter og oppdragsgiver sin side. Vi vil også kort presentere prosjektet som ble gjennomført påfølgende studieår for førsteårsstudenter. Rapporten avsluttes med å reflektere over hvordan bruke prosjekt som arbeidsmetode i barnehagelærerutdanningen og hvorfor.

2.1 Bakgrunn for prosjektet

Fibi og Åse B. Andersen eier et hus på Løkta (en liten øy på Helgelandskysten). I tilknytning til huset er det en liten skog. I denne pleier ekteparet å sette ut mange bamser og andre kosedyr i tablåer, som for eksempel i bildene her, som forestiller et kommunestyremøte med bamser.

Kommunestyremøte i Bamseskogen

Bamseskogen har i fem år nå, vært bekledd med disse kosedyrene i sommermånedene (fra mai/juni til august /september). Bamser og kosedyr kommer fra ulike gjenbruksbutikker, fra venner og bekjente som har bamser ingen lenger leker med. Ensomme bamser som får en ny æra i Bamseskogen. Skogsområdet består av den plantede, og nå svartlistede, sitkagrana. Trærne sto opprinnelig veldig tett, Fibi har kuttet ned mange trær for å få en luftigere skogholt. Ved hjelp av det tømmeret har han bygd små hytter og skjul til bamsene. Nå var det et ønske om å fornye Bamseskogen og derfor tok Åse kontakt med studieleder for

barnehagelærerutdanningen på Nesna, Signe Agnete Hansen, for å høre om dette var en oppgave studentene kunne jobbe med.

Studieleder tok ideen med seg til planleggingsmøtene som skulle holdes for utdanningen før studiestart høsten 2017. Emneansvarlig i *Språk, tekst og matematikk* (STM), førstelektor Anne Lise Wie, samt emneansvarlig i *Barns utvikling, lek og læring 1* (BULL1), universitetslektor Yvonne Langfors, så muligheten for å utvikle et didaktisk prosjekt der både praktisk og teoretisk undervisning kunne inngå. Ekteparet fikk positiv tilbakemelding, og i slutten av august dro førstelektor Wie og studieleder Hansen, på en dagstur til Løkta i strålende vær. Det var ikke vanskelig å finne fram da det var Bamser som også ønsket velkommen ved innkjørselen til skogen og huset.

Vi gikk gjennom skogen og så på de ulike utstillingene med bamser, det var et kommunestyremøte, et sangkor, et sykehus med bamser og andre kosedyr som ventet på behandling av knekte bein eller med sår i hodet og mye mer. På en liten høyde i utkanten av skogen lå en gapahuk med mange sitteplasser rundt et bord. På veggene var det bilder av bamser, samt bøker med blant annet historier om Ole Brumm og vennene hans. Vi så mange muligheter med tanke på å gjøre endringer og det som vi ble mest opphengt i, var å gi barn som kommer på besøk større muligheter til å gå inn i lek i de ulike utstillingene. For eksempel var det et tablå med Gullhår og de tre bjørnene – det var en utstilling, der det ikke var plass for at barn kunne gå inn og leke dette eventyret.

Gullhår og de tre bjørnene

Etter dagen på Løkta, ble vi enige om at dette kunne bli et spennende prosjekt for studentene i første studieår, og et spennende forskningsprosjekt for faglærerne på barnehagelærerutdanninga, og sammen med universitetslektor Langfors satte vi i gang planlegginga av *Prosjekt Bamseskogen*.

2.2 Hva sier rammeverket for barnehagelærerutdanninga?

Fra høsten 2013 kom det ny *Forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanning* (4.juni 2012) og *Nasjonale retningslinjer for barnehagelærerutdanning* (30.01.2012). Dette kom på bakgrunn av den nasjonale evalueringen av førskolelærerutdanningen fra 2010. Den tidligere utdanningen bestod av ti enkeltfag. Den nye barnehagelærerutdanningen er organisert i seks obligatoriske kunnskapsområder og hvert av disse kunnskapsområdene bygges opp med undervisning av faglærere fra ulike fag. I barnehagelærerutdanningen vektlegges tverrfaglighet sterkere og tydeligere enn i den tidligere utdanningen. Barnehagelærerutdanningen med ny organisering er også mer i tråd med hvordan *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (KD2017) legger opp til pedagogisk arbeid i barnehagen. I alle kunnskapsområdene som er obligatoriske i barnehagelærerutdanningen, ligger det klare krav om at kunnskapsområdene skal ha en barnehagepedagogisk tilnærming (KD2012b), noe som vil være med å styrke profesjonsforståelsen hos studentene gjennom utdanningen.

Gjennom barnehagelærerutdanningen skal studentene få innsikt i hva forskning er (KD2012), forskningsbaserte læringsprosesser skal være med å fremme selvstendighet hos studentene. Når studentene får arbeide med prosjekt som metode allerede første studieår, kan de utvikle en begynnende forståelse av hva det vil si å arbeide forskningsbasert. Det er nødvendig å starte med slike arbeidsformer tidlig slik at de er godt skodd når de avslutter utdanningen med bacheloroppgaven sin, hvor det er krav om at studentene skal gjennomføre et selvstendig forsknings – og utviklingsarbeid.

Barnehagelærerutdanningen skal også være profesjonsrettet (KD2012). I de nasjonale retningslinjene (KD2012b, s. 15) står det under kunnskapsområdet *Barns utvikling, lek og*

læring (BULL) at studentene skal få forståelse og innsikt i hva en barnehagelærer må ha for å legge til rette for og lede lekeprosesser. Videre står det at leken er en grunnleggende livs- og læringsform med betydning både som egenverdi og som grunnlag for allsidig utvikling. Gjennom å legge til rette for barns lek, gir det studentene muligheter til å få en forståelse av hva noe av barnehagelærerrollen innebærer.

Det utvidede klasserommet har hatt fokus i vår undervisning på Nesna i mange år, erfaringer fra en gruppe faglærere på Nesna resulterte i boka *Det utvidete Læringsrommet* som kom i 2015 (Kjelen 2015). Bruken av et utvidet læringsrom i undervisninga gir oss som faglærere et større repertoar i vår undervisning. Det handler om å forholde oss til det faglige innholdet i dets naturlige kontekst (Løfsnæs 2015, s. 21). De nasjonale retningslinjene sier også at undervisningen i barnehagelærerutdanninga skal være praksisnær (KDb2012, s. 11), norske barnehager har tradisjon for å bruke utemiljøet aktivt.

Å gjennomføre dette prosjektet, som skal lede fram til lekemuligheter for barn i Bamseskogen, så vi som en glimrende mulighet til å gi studentene konkrete erfaringer og opplevelser som både er praksisnære, forskningsbaserte og profesjonsrettete.

2.3 Design og metode

Vårt mål med den nye barnehagelærerutdanningen (BLU) ved Nord, er å utvikle en enda bedre utdanning. *Prosjekt Bamseskogen* er viktig i denne sammenheng fordi vi som faglærere ved BLU, gjennom deltakelse i dette prosjektet, utfordrer oss selv og prøver å finne nye måter å undervise / formidle kunnskap på. Vi slipper studentene løs i en ny setting, der vi som faglærere ikke har den fulle kontroll. Dette er prosjektets natur, det skal være deltakerstyrt (Kjær 2016). Vanligvis i universitetet vil det være vi faglærere som setter rammene, i dette tilfellet er rammene satt av en ekstern partner, eieren av Bamseskogen. Et av målene ved aksjonslæring eller aksjonsforskning er å skape endring eller fornying hos seg selv eller i en institusjon. «Aksjon retter oppmerksomheten mot aktiv handling, at vi pirrer eller pirker borti systemet, irriterer det eller setter det i sterkere bevegelse» (Tiller, 2006, s. 43). Begrepet knyttes av McNiff (1995) til det en lærer gjør for å forbedre sin undervisning: "Action research is a very practical way of looking at your own work in order to check whether it is as you would like it to be ... In action research researchers do research on themselves" (s. 5). Det innebærer

at en pedagog stiller spørsmål til sin egen praksis, og selv finner svarene. Det er det vi ønsker å gjøre gjennom dette prosjektet.

Prosjektet kan derfor defineres som et aksjonsforskningsprosjekt, der målet er å prøve ut nye måter å arbeide på og på denne måten utvikle egen undervisning og utdanning. Aksjonsforskning defineres slik av Hiim:

Forskning som innebærer systematisk samarbeid om planlegging, gjennomføring, vurdering og kritisk analyse av utdannings-, undervisnings- og læringsprosesser. Forskningen har til hensikt å utvikle kvaliteten på utdanning, undervisning/læringsledelse og læring, samt å dokumentere ny kunnskap om slike prosesser i skole og arbeidsliv (2010, s. 48).

Det er «en kontinuerlig lærings- og refleksjonsprosess støttet av kollegaer der intensjonen er å få gjort noe» (Tiller 2006, s. 52).

I forskrift om Rammeplanen for barnehagelærerutdanninga kan vi lese at «(i) tråd med Universitets- og høgskolelovene skal barnehagelærerutdanninga vere forskningsbasert og gi studenten kompetanse i å gjere seg nytte av forskings- og utviklingsarbeid i utøvinga av barnehagelæreryrket.» (KD 2012). Barnehagene skal ivareta barns rett til medvirkning i sin barnehagedag. Barn skal ha muligheter for aktiv deltakelse i planlegging og vurdering i følge Lov om barnehager §§ 1 og 3, Grunnlovens §104 og FN's barnekonvensjon art.12 nr.1 (KD 2017 s. 21). I det pedagogiske arbeidet blir prosjekt som metode benyttet som en arbeidsform som gir barn muligheter til å fordype seg i noe som opptar dem. Dette er en arbeidsmetode som legger vekt på samspill og samarbeid mellom deltakerne. Prosjektarbeidet er temaorientert, men tar utgangspunkt i tema som engasjerer, som skaper nysgjerrighet og undring. Prosjektarbeid er prosessorientert; det er prosessen og samspillet i prosessen som er prioritert. For at studentene som framtidige barnehagelærere skal kunne bruke prosjekt som arbeidsmåte i barnehagene, har utdanningen også et ansvar for å gi dem erfaringer med ulike arbeidsmåter som er relevante. Deltakelse i dette prosjektet som studentene i stor grad styrer selv, gir dem en erfaring med prosjekt som arbeidsmåte, som kan gi dem innsikt og forståelse i hvordan barn kan ha medvirkning i sin barnehagehverdag.

Faglærernes rolle i prosjektet er å være igangsettere og observatører. Å observere er å se, men i det ligger at man må være oppmerksom på en helt spesiell måte. Vi har nærhet til informantene, men prøver å være nøytrale nok til å kunne reflektere over informasjonen vi innhenter (Vedeler, 2000, s. 31-35). Innsamling av datamateriale til vår forskning har foregått

gjennom feltforskning, vi har vært med studentene i prosessen, og tatt bilder og skrevet loggbok. På grunnlag av å spørre, lytte, delta og observere, samler feltforskeren inn sitt datamateriale som siden skal tolkes og analyseres og skrives ned (Hammersley og Atkinson 2004, s. 8-9). Prosjekt Bamseskogen ble gjennomført på våren, midt i eksamenstiden. På denne måten ble turen til Løkta et fint avbrekk i en travel tid, men samtidig ble kravene til det skriftlige etterarbeidet lavere. Vi har fått studentenes tillatelse til å bruke deres notat i denne rapporten. Studentenes notat, sammen med bilder, og faglærernes loggbøker er det datamaterialet som denne rapporten bygger på.

3.1 Prosjekt Bamseskogen

I denne delen vil det bli gitt en beskrivelse av utviklinga av *Prosjekt Bamseskogen* fra oppstarten på nyåret 2018, til bamsene ble tatt inn igjen høsten 2018. Tre ulike aktører deltok i prosjektet, faglærerne, studentene og oppdragsgiver, eierne av Bamseskogen. Her vil de ulike aktørene beskrive prosjektet fra sin side.

3.2 Faglærernes fortelling, fra teori til praksis,

I undervisningen i BULL1 ble didaktikk-begrepet introdusert tidlig i andre semester. Det barnehagedidaktiske perspektivet hadde hovedfokus i de to første samlingene andre semester. Innholdet i undervisningen vektla hvordan barnehagelæreren kan tilrettelegge og skape gode leke- og læringsmiljø som støtter barns lek, undring, utforskertrang og skaperglede. Følgende temaer hadde stor plass i undervisningen:

- Didaktisk tenkning som grunnlag for valg av gode arenaer, emner, tema og aktiviteter tilpasset barns alder og forutsetninger
- Synliggjøring av barns medvirkning og barns egen kulturskaping

Målet med undervisningen var å få fram at barnehagelærerrollen handler om å være støttespillere for å hjelpe barn å danne seg selv. Undervisningen dreide inn på lekens betydning for barn, og at barn forholder seg til verden med en estetisk innstilling (følelsesstyrt og forestillende), med andre ord at de forestiller seg verden for å forstå den. Hensikten med å bringe inn leketemaet i denne perioden var å belyse sammenhengen mellom barns lekende innstilling og prinsippet om barns medvirkning, og å se dette i lys av det sosiokulturelle

læringsperspektivet der barnas egen lek og kulturskaping får mulighet til å finne sted. I dette ligger altså forståelsen av å la barn skape seg selv og samtidig erfare hvordan det er å leve i en verden der de må ta ansvar, både for å opprettholde eget liv og å ta vare på andre.

Undervisningen kom også inn på at pedagogikken i her-og-nå-situasjoner krever stor grad av forberedelse og etterarbeid, og at barnehagelærerens didaktiske kompetanse vil handle om å ha et repertoar og et kunnskapsgrunnlag som bidrar til å inspirere barn til aktivitet og lek. Barnehagelærerens didaktiske kompetanse vil også handle om å se og forstå barns aktivitets- og lekebehov, og til å kunne reflektere over observasjoner man har gjort om barn etterpå.

Kunnskapsområdet STM har oppstart i begynnelsen av andre semester, slik kunne de to kunnskapsområdene arbeide parallelt. Her skulle studentene sette kunnskapen om didaktisk tenkning ut i praksis. I barnehagen skal barna møte ulike sjangre, og ulike formidlingsmåter, både gjennom høytlesning og fortelling, både gjennom den frie og den bundne fortellinga. Tidlig i studiet ligger et kreativt fortellekurs som skal resultere i en skriftlig innlevering, en fortelling for barn. Dette kurset ble vinteren 2018 knyttet opp mot Bamseskogen, gjennom at studentene fikk se bilder fra Bamseskogen og skulle bruke kosedyr som startere da de skulle skrive fortellinga som skulle leveres inn. Denne fortellinga skulle studentene videre fortelle for barna i barnehagen når de skulle ut i praksis, med kosedyr som konkrete. På denne måten ønsket vi å sette i gang en tankeprosess før studentene satte i gang med selve prosjektet, *hva kan skje i bamsenes verden*, samtidig som studentene kunne ta i bruk egne tekster i oppstarten av *Prosjekt Bamseskogen* om de ønsket det.

På besøk i Bamseskogen på Løkta april 2018

I april dro studentene sammen med Yvonne Langfors og studieleder for BLU, på besøk til Løkta for å bli kjent med området slik det ser ut uten bamser. Bilder av fjorårets Bamseskog

var også med for at de skulle kunne danne seg et inntrykk av hvordan området kunne se ut med bamsene. Nå skulle de sette kunnskapen om didaktisk planlegging ut i praksis.

Studentene fikk se området, de gikk rundt i skogen for å gjøre seg kjente. De fikk se bamsene og kosedyrene og de fikk frie hender til å begynne en planlegging av eget tablå. Oppgaven var å jobbe sammen i grupper på tre, for å planlegge og utvikle et tablå i Bamseskogen som *inviterte ungene til aktivitet og lek*. Fibi påtok seg å lage enkelt utstyr som de kunne bruke til tablåene, som stoler, bord eller lignende. Noen av gruppene skriver om ideene sine:

Gruppe 1: Vi tegnet tankekart og diskuterte hva vi ville lage til barna. Vi var alle enige om å lage en arena hvor barn kan gå inn i lek og samtidig ha bamser på utstilling. Vi diskuterte forskjellige ideer og kom fram til noe som vi følte vi kunne utføre innenfor den tiden vi har. Vi tegnet en skisse av ideen vår for å reflektere over senere og legge til nye ideer og planer. Vi tok også bilder av tablået som vi hadde valgt.

Snakket med Fibi, eier av bamseskogen, om hvilke muligheter vi hadde for å få laget ting til prosjektet vårt. Leverte en liste med ting som vi trengte til "Hundremeterskogen Cafe"

Gruppe2: Vi fant ut at vi skulle lage en «fiskedam» til bamsene. I tillegg ville vi at dette skulle være et samlingspunkt der de besøkende kunne delta, og prøve ut fiskelykken (gruppe 2)

Gruppe 3: Vi var alle enige om at dette var en gøy oppgave å få. Flott å få jobbe med frie tøyler. Vi gikk noen runder i skogen før vi ble enige om den plassen vi ville være. Vi summet litt fram og tilbake på hva vi ville lage men vi ble alle enig om at vi skulle lage en lekeplass, ikke for barna men for bamsene. Det skulle være slik at barna kunne leke med bamsene på lekeplassen

Fram til i slutten av mai, skulle studentene planlegge og videreutvikle sine prosjekt. De hadde tett kontakt med Fibi og Åse på Løkta for å informere om hva slags utstyr de hadde behov for til det enkelte tablå. Studentene lagde tegninger av utstyr som Fibi skulle bygge.

Da de så møttes igjen på samlinga i månedsskiftet mai-juni ble det satt av to timer på universitetet til å gå sammen i grupper og ferdigstille egne prosjekt, utstyr de selv hadde ansvar for skulle ferdigstilles, plakater lamineres slik at det skulle være klart til opphenging i Bamseskogen. Ingen hadde full kontroll over eget prosjekt, de visste ikke hva Fibi hadde forstått av deres arbeidstegninger eller forklaringer, eller hvor mye han hadde fått til å lage eller tid til å lage.

Torsdag dro studentene sammen med Anne-Lise Wie tilbake til Løkta. På kaia ble de hentet av beboere på Løkta og fraktet til Åse og Fibi's hus. Vel framme kom studentene raskt i gang med å ferdigstille tablåene sine. Fibi hadde vært produktiv og laget mye enkelt utstyr som studentene hadde bedt om. Selv om mye var klart på forhånd, handlet det også om å tilpasse de enkelte ting, plassere dem fint, sikre ting som kunne falle overende, henge opp plakater, og plassere bamsene slik at lekeområdet ville invitere til lek. I denne økta var faglærers rolle observatør og assistent. Studentene sammen med Fibi og Åse hadde kontrollen. Etter endt arbeid ble studenter og faglærer servert Åse og Fibi's hjemmelagde pizzasnurrer utendørs.

3.3 Studentenes fortellinger

Det var tjueto studenter med i prosjektet, de ble delt opp i syv grupper. Etter avsluttet prosjekt skrev gruppene et notat om hvordan prosjektet hadde fungert for dem. Her kommer utdrag fra tre av gruppene som viser litt av deres arbeid og tanker om dette.

Gruppe 3 lagde «en lekeplass, ikke for barna men for bamsene», her forteller de om hvordan det gikk:

Vi ønsket å ha ting som var kjent for barna, som de kanskje møter på lekeplasser de selv leker på, men i miniatyrstørrelse slik at de passet til bamser. Vi ønsket å ha med en sandkasse, men vi ble enige om at det ble vanskelig å bringe sand opp til skogen, så da tok vi det som skogen hadde å tilby, kongler. Vi sendte inn arbeidstegningene til Fibi på mail. Vi skrev til han at om han syntes noe ble vanskelig eller ikke fikk tid til alt, kunne vi snekre noe selv da vi kom til Løkta neste gang.

Alle tingene Fibi lagde til oss var over all forventning. Det var kjempe gøy å sette ut bamser og leke med dem.

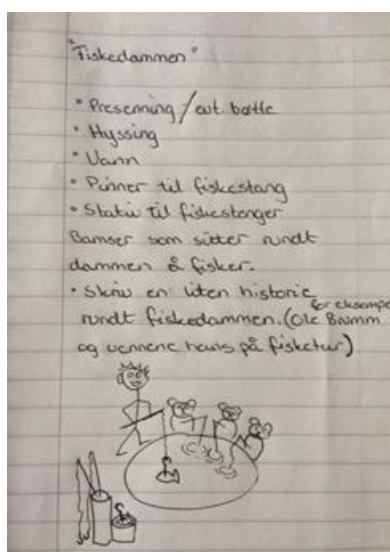

Fibi hadde ikke lagd sklien og den lille taubanen, men han hadde lagt en kjempesøt trillebår.

Håper det kommer mange barn og voksne til bamseskogen i år, for dette er jammen gøy.

Gruppe 2 lagde en fiskedam for bamsene. I dammen skulle det flyte fisk skåret ut av tre med enkle kroker på. Ved siden av sto fiskestenger med kraftige, men ufarlige kroker som barna kunne bruke for å prøve å fange fiskene. Her er deres beretning:

Det var utrolig gøy å komme tilbake og starte med prosjektet. Noe måtte vi lage til selv, da vi i utgangspunktet var usikre på hvordan det skulle se ut. Vi fikk laget benker til fiskedammen selv. Det var litt av en utfordring å få dem til å bli stående, men vi fant på en smart løsning etter hvert. Da vi så oss ferdige, ble vi veldig fornøyde. Vi følte at vi hadde klart å skape et tablå som barna kan være aktive i.

Her er en liste med utstyr vi lagde første gangen vi besøkte Bamseskogen. Vi fant ut hva vi trengte til fiskedammen og skrev det opp og prøvde å lage en skisse til hvordan vi ville det skulle se ut.

...Og her er et bilde av det ferdige resultatet:

Gruppe 1 lagde en kafe, med en god del kjøkkenutstyr og lekepenger som de laminerte, for at barna kunne handle og regne. De evaluerer prosjektet slik:

Evaluering

- Vi føler vi fikk utnyttet tablået bra. Vi var også fornøyde at vi kunne bruke plassen utenfor gapahuken.
- Det var et spennende prosjekt å få utvikle et fysisk miljø som var nytt for alle på gruppen.
- Vi fikk utført det vi hadde planlagt. Og vi ble veldig fornøyd med resultatet.
- Målet var å utvikle en arena hvor barn kan gå inn i lek med læring. Vi ville også lage en arena som inviterte til samspill med andre. Dette følte vi at vi fikk til med det temaet som vi brukte og ved å utvide tablået lengre ut av gapahuken.
- Vi hadde som mål å lage en arena for lek for alle barn i barnehagen, men også for barn som går i 1-2 klasse

- Vi var fornøyd med temaet som vi valgte da det er en lek som mange barn kan relatere til. Kjøkken er også noe som er med i barns hverdag.

3.4 Hvordan gikk det i Bamseskogen sommeren 2018? Fibi forteller

Som en avslutning på prosjektet ble Åse og Fibi invitert til å besøke Nord universitet på Nesna og møte studentene for å fortelle hvordan det hadde gått med Bamseskogen i løpet av sommeren. Ble den en lekeplass slik studenter og faglærere hadde ønsket om, som inviterte barna til aktivitet? Fibi kom på besøk senere på høsten 2018. Det følgende er utdrag fra hans presentasjon, med fokus på de tre tablåene som er presentert i forrige del.

638 bamser ble satt ut i sommeren 2018, og Fibi kunne fortelle om hvordan både deres egne barnebarn og andre besøkende hadde lekt i Bamseskogen hele sommeren igjennom. Kafeen skapte mye aktivitet, ungene lagde mat med vann og sagflis, og bamsene ble matet. Alt som var inne i kafeen ble båret ut til bamsene og så inn igjen. Barna brukte pengene studentene hadde laget til å ta betaling med, akkurat slik studentene hadde ønsket. Fiskedammen var også veldig populær, der lekte store og små sammen, de kunne konkurrere om hvem som klarte å få fiskene på kroken. Det eneste problemet var at vannet fort ble veldig skittent. Det ble nemlig også brukt til å hente vann til matlaging og vaske kopper til kafeen, og til å vaske svampen til tavla i klasserommet som sto i nærheten. Så erfaringa viste at plassering av en vanddam mellom andre aktiviteter kunne vært gjort annerledes. Lekeklassen ble et veldig populært lekeområde for de yngste ungene. De kjente seg igjen fra barnehagen, nettopp slik studentene hadde håpet på.

Gjenkjenning er viktig, de første barna som kom på besøk etterlyste tablåene de kjente fra tidligere år. Dermed ble de gamle tablåene satt opp igjen, slik ble noen tomme områder fylt opp. Men nå var det knyttet en aktivitet til de enkelte tablåer. Sangkoret var et av de kjente tablåene, det forestiller et kor på Løkta, og her måtte ungene plassere navnelapper for hvem den enkelte bamsen skulle forestille. Da de voksne som sang i koret kom på besøk måtte de gå rundt og finne ut hvilken bamse som representerte dem. På sykehuset kunne ungene nå behandle syke kosedyr.

Tablåer som har vært med i flere år, sangkoret og sykehuset. Deltakerne i sangkoret fikk navn, etter det virkelige sangkoret på Løkta. På sykehusets venterom sitter kosedyr med ganske store skader og venter på tur.

Studentene foreslo for Fibi at han burde rydde mer skog, mange av trærne sto veldig tett og det lå kvister på skogbunnen som kunne gjøre enkelte områder vanskelig tilgjengelig. Han fulgte opp forslaget, og resultatet var at det ble skapt flere åpne områder og mer aktivitet. Barna utviklet mange av lekeområdene, de lekte kanskje ikke akkurat slik studentene hadde sett for seg, men de tok området i bruk og var aktive.

Et eksempel Fibi viste til var hvordan trillebåra på lekeplassen ble en del av en bondegård i barnas lek, med konglene som rundballer. Bamseskogen ligger midt inne i et jordbruksområde så det er helt naturlig, men noe Fibi ikke har tenkt på tidligere. Til sommeren 2019 planlegger Fibi nå å sette opp en gård i bamseskogen.

Vi lærte av dere – å lage aktiviteter. Bamseskogen er nå en lekeplass, ikke lenger en utstilling. (Fibi)

3.5 Didaktiske overveielser etter gjennomføring av prosjektet «Bamseskogen»

Å flytte undervisning ut av klasserommet gir muligheter for å ta i bruk andre arbeidsmåter enn de som benyttes i klasserommet, som for eksempel problemløsende, utforskende og praktiske aktiviteter og skapende, kreative og lekbaserte tilnærminger (Jordet 2010, s. 34-35). Nettopp det vi har gjennomført gjennom dette prosjektet. Uterommet gir oss også muligheter til å bli kjente med hverandre på en annen måte. Vi kommer nærmere og ser den enkelte student, og blir kjente med hverandre i en mer naturlig setting, rundt bålet eller over kaffekoppen utendørs.

Studentenes arbeid i *prosjekt Bamseskogen* kan dekke viktige prinsipper i og læringsutbyttebeskrivelser i *Nasjonale retningslinjer for barnehagelærerutdanningen*, både innenfor kunnskapsområdet BULL og STM. De har fått både teoretisk og praktisk kunnskap og erfaringer om «leken (...) som en arena for læring, vennskap og kontakt mellom barn» (KDb2012, s. 15). På et tidlig tidspunkt i utdanningen har de blitt utfordret til «å planlegge, grunngi og reflektere over eget og andres pedagogiske arbeid i lys av praktiske erfaringer, teori og utforskende arbeidsformer» (KDb2012, s. 16). De har samarbeidet om å ta didaktiske overveielser og å utvikle virkelige fysiske steder som skal «støtte barns nysgjerrighet og skapende uttrykk i allsidige leke- og læringsopplevelser» (KDb2012, s. 16) og «organisere et inkluderende og stimulerende læringsmiljø for matematisk og språklig utforskning, fortelling og høytlesing» (KDb2012, s. 20). De har fått mulighet til å «utøve profesjonelt skjønn gjennom å anvende faglig kompetanse på praktiske og teoretiske problemstillinger» (KDb2012, s. 16).

De forskjellige studentgruppene har alle løst oppgaven forskjellig. De ulike tablåene bar preg av ulike studentgrupper, og de ideene de fikk da de valgte område. To av gruppene valgte å ta utgangspunkt i eventyr, *Gullhår og de tre bjørnene* var enkel å overføre til en skog fylt av bamser, mens eventyret om *De tre Bukkene Bruse* ble til eventyret om de tre pinnsvinene som selvsagt også skulle til fjells og i stedet for et troll, var antagonisten en slem slange. Noen av gruppene valgte tema som barna har relasjoner til, skole, kjøkken, fiskeplass og lekeplass. Den siste gruppa valgte å lage en liten klatrejungel for de eldste barna. I alle gruppene ble oppgaven som sa at dette skulle resultere i et tablå som inviterte ungene til lek, godkjent av barna som skulle leke der.

De tre piggsvinene som skulle til fjells (gruppe 4)

Vekselvirkningen mellom teoretiske og praktiske oppgaver og sammenkoblingen mellom Bamseskog-prosjektet og teoriundervisningen og praksisperioder i dette studieåret, har gitt studentene verdifulle erfaringer som kan utvide deres forståelse for lekens egenverdi og leken som grunnlag for språk- og matematikklæring. Flere av tablåene hadde matematiske aktiviteter. Som tilhører til kjøkkenet hadde studentene laget lekepenger, «... kronestykker, en kroner, fem kroner, ti kroner og tjue kroner. Ti stykker av hver sort.», for at barna skulle kunne regne og handle. På skolen var det laget en tavle og satt fram kritt og annet materiell, slik at barna både kunne skrive og regne på tavla. I fiskedammen kan barna sammenligne, hvem har fått flest fisk. I de to tablåene der barna møter eventyr, møter de ulike måter å arbeide med disse på. Sammen med Gullhår og de tre bjørnene, kan barna gjenfortelle det opprinnelige eventyret, sammen med de tre piggsvinene, får de erfaring med å skape nye eventyr av de opprinnelige. På alle tablåene inviteres det til rollelek, og dermed språklig arbeid.

Fra et språkutviklingssynspunkt er rolleleiken den viktigste formen for lek – og for en observatør også den mest fascinerende! (...) Ved hjelp av språket skaper barna i rolleleiken en fiksjon (oppdiktet verden) som de veksler mellom å dikte videre på og sjøl være inne i. Det er språket som bærer denne leiken. (Høigård 2013, s. 93).

«Bamsefars laboratorium/klasserom skal være en spennende plass tilrettelagt for undring, sanseopplevelser, læring og lek» (gruppe 5)

Prosjekter som dette er i tråd med de nasjonale retningslinjenes krav om profesjonsretting i BLU, det vil si at undervisninga er praksisnær og setter teoretisk

undervisning i et anvendt og profesjonsretta perspektiv. Gruppe 1 skriver at «målet var å utvikle en arena hvor barn kan gå inn i lek med læring. Vi ville også lage en arena som inviterte til samspill med andre. Dette følte vi at vi fikk til med det temaet som vi brukte og ved å utvide tablået lengre ut av gapahuken.»

På et tidlig tidspunkt i utdanningen har de blitt utfordret på handlingsnivå til å utvise profesjonelt skjønn, både i valg av fysisk tilrettelegging og av relevante pedagogiske tiltak for små barn. Vi tenker også at den valgte undervisningsformen i prosjektet, der studentene aktivt har medvirket til faglig innhold og resultat, forbereder studentene til å møte forventninger som samfunnet vil stille til deres egen framtidige pedagogiske praksis. Undervisningsformer som dette, med stor grad av variasjon mellom teoretiske og praktiske oppgaver, gir studentene utvidete muligheter til å «kjenne på kroppen» hva pedagogisk arbeid vil si og hva som kreves av dem i rollen som barnehagelærer. I dette prosjektet har de tatt imot en reell bestilling fra en lokal aktør, der de har bidratt til å utvikle en lokal aktivitet innrette mot barn. De har fått muligheten til å bruke sin gryende faglighet til å utvikle fysiske steder som inspirerer til barns egen lek og aktivitet, samtidig som de har fått verdifulle erfaringer med å samarbeide eksternt med en svært positiv og tillitsfull samarbeidspartner. Dette har vært veldig motiverende og lærerikt i et ellers teoritungt og krevende førsteårsstudium.

Aksjonsretta og tverrfaglige undervisningsformer som dette er med på å utvikle studentenes evne til kritisk refleksjon over egen praksis. Gruppe 3 skriver at de «ønsket å ha med en sandkasse, men vi ble enige om at det ble vanskelig å bringe sand opp til skogen så da tok vi det som skogen hadde å tilby, kongler.» Studentene lærer seg å gjøre didaktiske valg, de får praktisk øvelse i å tilrettelegge for og vurdere pedagogisk arbeid for barn i barnehagealder. Slik får de god trening i å bruke erfaringene til å forbedre og foredle egen framtidig yrkesutøvelse. Dette mener vi er i tråd med de nasjonale retningslinjene for barnehagelærerutdanning (2012) som i generell del framhever at studentene skal få «utvikle ferdigheter som gjer dei i stand til å finne, forstå, vurdere og bruke forskings- og utviklingsarbeid» (KD2012, s. 6).

Gruppe 5 var den eneste som kom med noen kritiske bemerkninger i sin evaluering: «Litt dårlig informasjon om oppgave – gjorde oss usikker. Kanskje dårlig kommunikasjon med oppdragsgiver?» Samtidig som de stiller et godt spørsmål, som de selv prøver å finne en forklaring på, hadde de ellers bare positive tilbakemeldinger å komme med, gruppa fungerte godt, de fikk reflektert rundt lekemiljø, aktivitet, lek og læring, de så at dette var en oppgave

som kunne knyttes direkte opp mot arbeid i barnehagen, og ikke minst, de var fornøyde med resultatet. Vi som faglærere er glade for denne tilbakemeldinga, oppgaven ble kanskje litt for åpen, vi som faglærere burde vært tettere på den enkelte gruppe for å sikre oss at de forsto oppgaven? Alle slike kommentarer er viktige for oss i arbeidet videre.

Alt i alt var studentene gjennomgående positive til prosjektet og gjennomføringa. Gruppe 2 innleder sitt notat med å si at «Vi var alle enige om at dette var en gøy oppgave å få. Flott å få jobbe med frie tøyler.» og avslutter med «Da vi så oss ferdige, ble vi veldig fornøyde. Vi følte at vi hadde klart å skape et tablå som barna kan være aktive i». Gruppe 3 skriver at de «håper det kommer mange barn og voksne til bamseskogen i år, for dette er jammen gøy».

Jordet skriver om det utvidede læringsrommet at «variasjon i opplæringen blir større, og muligheten for den enkelte elev å lykkes i møte med skolens oppgaver vil øke» (2010, s. 16). Dette gjelder for studenten også.

4.1 Prosjekt i 2019: Den didaktiske ryggsekken

Det er ikke hvert år vi får slike konkrete prosjekt «servert», så det neste året ønsket vi å sette i gang et prosjekt som kunne ha noe av det åpne i seg, samtidig som vi ville ha fokus på å bruke uteområdet i didaktisk arbeid, der studentene skulle tilrettelegge for å skape et utforskende lekemiljø ute i naturen med fokus på språk og matematikk. Det er ikke alle steder at denne type installasjoner kan stå i fred, derfor var det et poeng at utstyret enkelt skulle kunne settes opp og pakkes ned – alt av utstyr måtte få plass i én sekk. Oppgaven fikk navnet *Den didaktiske ryggsekken*.

Ulike studentgrupper hadde ulike prosjekt, flere tok utgangspunkt i den tradisjonelle naturstien, der barna kan gå fra post til post og gjøre oppgaver. En annen gruppe hadde valgt problemstillinga «Den didaktiske sekken – kan denne være uten innhold, men samtidig være fylt med didaktiske planer?». Det prosjektet som presenteres her hadde som problemstilling «Hva skjedde med Gullhår og de tre bjørnene etterpå?». Studentene forklarer:

Vi tenkte at det kunne være positivt å endre fokuset fra en litt trist avslutning på eventyret vi valgte, og få inn dette med at Gullhår møter bjørnene på nytt, for så å finne ut at de ikke er så skumle som hun først trodde at de var. De har faktisk blitt venner nå.

Gullhår besøker de tre bjørnene og de spiser suppe. Lillebjørn har gjemt seg, alle må lete etter han.

Med bamsene og Gullhår i sekken, kunne de dramatisere det nye eventyret i skogen sammen med barna. Etterpå kunne barna få leke med konkretene fritt. En av studentene har til og med prøvd ut prosjektet i egen barnehage. Her beskriver hun hvordan det gikk

Didaktisk plan og fortellingen ble ellers fulgt så godt det lot seg gjøre i dramatiseringens spontane ånd, hvor også samspillet med barna og deres svar og spørsmål ble fulgt opp underveis. Men utøveren ble overrasket av hvor godt det hele gikk etter planen, barna ble etter en litt nølende start, veldig engasjerte. Etter bjørnefamiliens gjenforening ville barna gjerne leke med dem og Gullhår. Bjørnene fikk servert både grøt og andre godsaker laget av naturens råvarer med (leke-)kjøkkenutstyret som finns ved gapahuken. Gullhår plukket kongler så det stod etter i flere omganger sammen med en toåring. Og litt overraskende var det ikke Lillebjørns klær som ble gjemt, men hele bjørnefamilien og Gullhår. Barna organiserte seg selv denne gjemselen.

Gullhår og de tre bjørnene leker gjemsel i skogen

Noe som gjorde dette prosjektet spennende for faglærer i STM er at studentene her tok utgangspunkt i det de har jobbet med i de enkelte kunnskapsområder, fortellerkurs og didaktikk. Under utprøving fikk de selv se hvordan barn lar seg inspirere til å skape egne aktiviteter og fortellinger med utgangspunkt i studentenes fortelling.

4.2 Veien videre

Barnehagelærerutdanningen avsluttes med studentenes egne bacheloroppgaver hvor de skal gjennomføre et selvstendig forsknings – og utviklingsarbeid.

Erfaringer vi gjorde gjennom *prosjekt Bamseskogen* og *den didaktiske ryggsekken* forteller oss at studentaktive arbeidsmåter må mer inn i utdanningen. Gjennom denne måten å arbeide på, får studenter trening og erfaring gjennom prosessen å samhandle, diskutere, ta avgjørelser, justere og ikke minst reflektere over de valg som gjøres. Bare det at Fibi kom en tur til Nesna for å gi studentene tilbakemeldinger på de erfaringene de hadde gjort med bamseskogen sommeren 2018, er med på å styrke studentenes mestringsfølelse og tro på seg selv.

Det blir da viktig for oss å tenke hvordan kan vi bygge videre på de erfaringene som er gjort gjennom bamseskogprosjektet. Vi oppnådde flere ting; studentaktive arbeidsmåter og samarbeid på tvers av to kunnskapsområder. Begge deler er viktig å videreutvikle.

Studiemodellen som er valgt for barnehagelærerutdanningen ved tidligere Høgskolen i Nesna, har vært å parallell-legge kunnskapsområder slik at det har vært mulig også å samarbeide ikke bare innad i et kunnskapsområde og fagene som ligger der, men også på tvers av kunnskapsområder. Det kan flere gi muligheter for ulike fag i ulike kunnskapsområder å samarbeide. Dette kan også være med å gi studentene viktige erfaringer om hvordan arbeide i barnehagehverdagen for å sikre at innholdet i barnehagens rammeplan blir ivaretatt. I barnehagelærerutdanningen ved tidligere Hine har samarbeidsmøter i lærerteamene for den enkelte kull vært en arena for å diskutere hvordan samarbeide innad og på tvers av kunnskapsområder kan foregå på en best mulig måte.

Lek er et sentralt tema i flere av kunnskapsområdene. I kunnskapsområdet Natur, Helse og Bevegelse (NHB) er naturlekeklassen en del av det faglige innholdet. Kunne naturlekeklassen være et prosjekt hvor flere kunnskapsområder gjør dette til et felles prosjekt og studentene får muligheter til å bygge videre på sine erfaringer fra prosjektarbeid første studieår?

Et prosjekt i andre studieår kan være mer deltakerstyrt enn det de erfarte første studieår. Studentene må selv dele seg inn i grupper og hver gruppe finner ut hva de skal ta ansvar for. Kan dette være med å gi en bedre forskningsbasert, profesjonsrette og praksisnær utdanning?

De nasjonale retningslinjene understreker viktigheten av at utdanningen skal ha et nært samarbeid med praksisfeltet og at undervisningen skal være praksisnær. Det å gi studentene konkrete oppgaver hvor faglærer er veiledere og støttespiller, kan være en måte å få mer studentaktive arbeidsmåter inn i utdanningen. Og selvfølgelig avslutte prosjektet med at barnehager blir invitert til å prøve ut f.eks. naturlekeklassen – eller at studentgruppene er i dialog med barn i en barnehage om hvordan lage en naturlekeklass.

Gjennom utdanningen skal studentene tilegne seg kunnskaper og ferdigheter slik at de er forberedt til sin framtidige yrkesrolle som barnehagelærer. De skal tilegne seg faglige kunnskaper som de skal kunne anvende i praksis, forstå didaktisk tenkning ut fra barns alder og modenhet, vise ferdigheter i å kunne samhandle med andre. Både i forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanning(KD2012) og i de nasjonale retningslinjene(KD2012b)

understrekes det at studentenes evne til å utvikle egen kritisk refleksjon er viktig slik at de utvikler sin selvstendighet.

I barnehagelærerutdanningen er det også viktig at studentene får gjøre seg erfaringer med ulike arbeidsmåter også i praksis. Praksis skal på lik linje med teoridelen av utdanningen ha progresjon i oppgavene fra år til år. I en av praksisperiodene som ligger i tredje studieår (deltidsutdanning over fire år), får studentene i oppgave å planlegge, gjennomføre og vurdere et prosjekt i barnegruppen og hvor barna skal ha medvirkning. Progresjonen ligger blant annet i at det går fra å være studentmedvirkning i prosjektet til at studentene selv skal lede prosjektarbeid i barnehagen sammen med barna og hvor barns medvirkning vektlegges underveis i prosessen.

Læreplanverket fornyes i disse dager, en prosess som har kalles *fagfornyelsen*. Praktiske og estetiske fag, og estetiske og kreative arbeidsformer skal gjennom fagfornyelsen vektlegges i større grad, både i barnehage, skole og lærerutdanning.

Regjeringen vil heve kompetansen i og statusen til de praktiske og estetiske fagene, fagområdene og arbeidsformene i barnehagen, skolen og lærerutdanningen. (...) Strategien løfter frem fagene og fagområdenes muligheter og egenverdi. Den understreker også betydningen av estetiske læringsprosesser og praktiske arbeidsformer i alle fag. (Kunnskapsdepartementet 2019, s. 5)

I dette prosjektet arbeider / vektlegges de kreative og estetiske læringsprosessene, i arbeidet med å skape lekemiljø for aktive barn.

5.1 Avslutning.

Målet med prosjektene var å la studentene arbeide profesjonsrettet, og gjøre erfaringer allerede i sitt første studieår som kan ha verdi i studieliv og arbeidsliv. Det har også vært et mål å synliggjøre at tverrfaglig arbeid i den nye barnehagelærerutdanningen ikke bare trenger å være innenfor det enkelte kunnskapsområde, men også på tvers av kunnskapsområder. For å kunne gjennomføre dette, må kunnskapsområdene parallell-legges slik at faglærere med ulik fagkompetanse kan samarbeide på tvers. I Nord universitet er arbeidet med ny, felles studiemodell for barnehagelærerutdanningen for alle studiestedene som gir barnehagelærerutdanning nylig avsluttet og denne er tatt i bruk fra høsten 2019. Den nye

modellen er lagt opp på en slik måte nettopp for at muligheten skal være til stede for å kunne utvikle prosjekt eller andre tema på tvers av flere kunnskapsområder.

Mål 3 i Kunnskapsdepartementet sitt strategidokument er «å styrke den praktiske og estetiske kompetansen og profesjonsfelleskapet i barnehage og skole» (KD 2019, s. 30), som lærerutdannere i barnehagelærerutdanninga er vi godt i gang med denne prosessen allerede.

Litteratur

Hammersley, M. og Atkinson, P. (2004). *Feltmetodikk. Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*. Gyldendal Akademisk forlag.

Hiim, H. (2010). *Pedagogisk aksjonsforskning*. Gyldendal Akademisk forlag, Oslo

Høigård, A. (2013). *Barns språkutvikling*. Universitetsforlaget, Oslo.

Jordet, A. N. (2010). *Klasserommet utenfor*. Cappelen Akademisk Forlag, Oslo

Kjelen, H. (red) (2015). *Det utvidede læringsrommet*. Fagbokforlaget, Bergen.

Kjær, A. (2016). *Prosjektarbeid i barnehagen. Fra fascinasjon til fordypelse*. Cappelen Damm Akademiske. Oslo

Kunnskapsdepartementet (2019). *Skaperglede, engasjement og utforskertrang*.
Regjeringen.no

(<https://www.regjeringen.no/contentassets/201001d9f9f24870aa5c06ce9b12c8be/skapergluede-engasjement--og-utforskertrang.pdf>)

Kunnskapsdepartementet (2012). *Forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanning*.

Kunnskapsdepartementet (2012b). *Nasjonale retningslinjer for barnehagelærerutdanning*,
Regjeringen.no

(https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/rundskriv/2012/nasjonale_retningslinjer_barnehagelaererutdanning.pdf)

Kunnskapsdepartementet (2006a). *Lov 17. juni 2005 nr. 64 om barnehager (barnehageloven) med forskrifter og departementets merknader til bestemmelsene*. Rundskriv F-08/2006.

Kunnskapsdepartementet (2017). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Pedlex. Oslo

Løfsnæs, E. (2015). «Utvidet læringsrom», i Kjelen, H. (red). *Det utvidede læringsrommet*. Fagbokforlaget, Bergen.

Tiller, T. (2006). *Aksjonslæring – forskende partnerskap i skolen. Motoren i det nye læringsløftet*. Høgskoleforlaget, Kristiansand.

Vedeler, L. (2000). *Observasjonforskning i pedagogiske fag. En innføring i metoder*. Gyldendal.